

PESMA KAO POKUŠAJ DA SE ISKAŽE NEIZRECIVO

(Zoran M. Mandić: *Bog u prodavnici ogledala*, Intelakta, Valjevo, 2010)

Uvek sam čeznuo za obuhvatnijom formom koja ne bi bila previše poezija ni previše proza i dopustila bi sporazumevanje ne izlažući nikog, ni autora ni čitaoca, mukama višeg reda.

Česlav Miloš: *Ars poetika*

Treba kazati: pesme Zorana M. Mandića u zbirci *Bog u prodavnici ogledala* u dosluhu su sa navedenim stihovima Česlava Miloša. Preciznost pesničke slike, novina metafore i unutrašnja ritmičnost u kontroli čvrste strukture sredstva sa kojima pesnik ubedljivo gradi svoj osećaj sveta i uspostavlja komunikaciju sa primaocem. Ta lakoća rezultat je samodisciplinacije i pesnikove svesti o već opevanom. Poznato i stvarno dovesti do začudnog. Ukratko, svoj pesnički glas učiniti prepoznatljivim.

Tematsku ravan zbirke čini pesnikov dijalog s pesmom, pokušaj da se otkrije njen tajni smisao i čovekova potreba za njom. U kratkom eseju na početku zbirke sa naslovom „Smisao pisanja“ kaže se: „Pesma je uvek više stanje. Najviši nivo i stadijum bestelesne strasti.“ To je pesnikova veza sa svim što postoji i stalna potreba da se prevaziđe opevano. Da se iskaže neizrecivo. Krajnji cilj je dosegnuti „smisao smisla“, a on je „neporeciv i njegov nemušti komentar“. Posle toga, nastala bi konačna tišina. Sve bi bilo objašnjeno i dati svi odgovori. Svet bi bio jasan i opravdan.

Zato je put ka „smislu smisla“ sa egzistencijalnog stanovišta i bolji i celishodniji. U judeo-hrišćanskoj tradiciji to je Bog. Lik Boga menjao se kroz vekove da bi konačno bio uobličen u hrišćanstvu. On je Tvorac sveta sa svim atributima, nevidljiv i nesaznatljiv u svojoj suštini. „Sve je određeno po njegovim/ željama./ A, mi smo/ ovde dole, zbog čega?“, upitaće se pesnik. Čovek ima svest i slobodnu volju, zato Bog nije odgovoran za njegove postupke, ali on jeste, i može mu se približiti samo kroz etičke norme i vrednosti. Emanaciju božanskog mogu doživeti samo odabrani. Pesnik ga je video u „prodavnici ogledala“, u običnosti koja ne gubi ništa od svog savršenstva: „Ugledao sam ga u prodavnici/ ogledala/ mirno je obilazio rafove sa/ bombonjerama ... Ne verujem da je On u prodavnici/ mislio na Borhesa/ niti da je delić svog pogleda/ posvetio meni.“ Sumnja u božansku nezainteresovanost za svoje delo nateraće pesnika da se zapita: „Zašto me je zauvek ostavio u/ Lavirintu nemih bombonjera“. Ta sumnja, ma koliko opravdana, ipak je privid. Lice Boga uvek je zabrinuto.

Metafizička pitanja o Bogu, slobodnoj volji i besmrtnosti duše, sreću se u svim stilskim formacijama, u nekima kao dominantna, dok u drugima bivaju potisnuta u drugi plan. Kako egzaktna nauka na njih nije uspela da da zadovoljavajući odgovor, ostala su trajno u posedu filozofa i pesnika. Mandićeva poezija u tom pogledu ne zaostaje za svojim uzorima.

Prihvativši Boga kao najviši apsolut, pesnik se u svom pevanju nužno susreo sa odnosom Tvorca i njegove tvorevine. U tom odnosu leži i dramatika ove poezije. Čovekov je izbor teži ka svom uzoru, ali na tom putu nailazi na mnoge prepreke i iskušenja.

Nesrazmera između božanske zamisli i njene realizacije suviše je disparatna. Iako „Zgrčen u sopstvenom snu sanja/ Velikog posmatrača“, pesničko ja, svesno ograničenosti ljudske prirode, mora da se zapita: „kuda će čovek/ Lažni tumač sreće/ Iz lavirinta smeća/ koje je pred licem Boga/ sam napravio.“ Ako stvari tako stoje, ko je onda, odgovoran za ljudsko nesavršenstvo? Zašto svaki čovekov pokušaj da odgonetne poslednju tajnu završava u neuspehu? Zato će, u očaju, lirski subjekt zaključiti: „Čovek ne pripada nikom.“ Kako je to put, koji u krajnjoj liniji, vodi u ništavilo, i nigde se ne ukršta sa putem koji vodi ka Bogu, on će prihvatiti postojanje tako kakvo je, jer nudi nadu i zahteva novi pokušaj. Zato „Čovek u/ borbi za sebe mora da se oslobodi:/ mitova, iluzija, klanova,/ prevara, dogmi.“ Da prihvati istinu. Da izađe iz ograničenosti zadate vremenom i prostorom. Ukratko, da se oslobodi zemaljskog i telesnog.

Čovekovo uspinjanje ka božanskom otežano je dvojnošću njegove prirode. Dok duh teži visinama, materijalno ga vuče naniže. Raspet između dve krajnosti, prinuđen je da živi zemaljski život, mučen neodgonetnutom potrebom da pogleda šta se krije iza tvrdih obrisa stvari, s druge strane ogledala. Zato mora da bude „neograđen“, slobodan. Da se uzdigne iznad materijalnog čiji je sinonim „smeće“, „organon ljudske gluposti“. Da odoli sirenskom zovu prepuštanja lagodnostima prolaznih darova. Da se oslobodi nesvesnog, tupog trajanja.

Svet kulture u pesmama *Bog u prodavnicu ogledala* Zorana M. Mandića, putokaz je pesničkom ja ka velikom cilju. Prizvani su: „nedostižni“ Dostojevski, Niče, Homer, Šekspir, Rembo, Borhes. Slikari: Leonardo da Vinči, Botičeli, Karavađo, Bata Mihajlović, ali i Pitagora i Tesla, svi na poslu otkrivanja velike tajne, nasuprot „legije nasamarenih nesrećnika predvođenih Cezarom i Napoleonom“, „graničarima bezumlja“, kojima je mesto u istoriji smeća jer nisu put istine već laži i taštine, poroka u kojima prebiva zlo. Iznad svih uzdiže se lik Hrista i poziva na podvig. Njima pripada budućnost, jer su imali smelosti da zavire iza granica vidljivog i pojavnog i svetu otkriju nepoznate prostore kojima teži čovekovo duhovno biće. Međaši vremena, označili su put ka Tvorcu, zaslužili Njegov pogled. Mandićeva poezija rekapitulira njihov doprinos i u tome je njen poseban značaj.

Najviše mesto u hierarhiji vrednosti na čovekovom putu ka božanskom dato je poeziji. To je i razumljivo, jer kada otkazu svi filozofski sistemi a stvarnost otkrije svoje ružno lice, ostaje nada i vera u pesničku reč. Reči su, pak, čovekova tvorevina za materijalne i duhovne pojmove, ali kako dopreti do stvari koje se mogu samo naslutiti, koje izmiču imenovanju? Daleki odjek dekonstruktivizma može se detektovati u poeziji Zorana M. Mandića i on je ozbiljna prepreka do pesme jer „Ono/ neoznačeno neprekidno izmiče“, ili „Kako da ti objasnim neobjašnjivo“, do otvorene izjave: „Iza jezika je njegovo nesavršenstvo/ u njemu nesavršena žrtva/ Talac konstrukcija/ privida i skela koje im podilaze.“ Od toga je gore isprazno pevanje: „Poezija se svela na/ Poeziju“, do misli koja „poriče sebe“ i postoji nedelatna, mrtva. Kako bi se snašao u tom lavirintu, bitno je ne izgubiti sebe i veliki cilj: „Treba se držati sopstva“ i „Umreti tiho u rečniku“. To je i prevladavanje stvarnosti, jer ona je „su-rovog ugovor/ između uplašene prošlosti i bezvoljne/ Budućnosti“. Snaga pesničke reči uč-

niće da i stvarnost postane „prozirna“, „obojena suncem poezije“. Izlaz postoji, a mogu ga naći samo oni koji veruju i potpuno su odani pesmi i njenoj magijskoj moći.

Izvan zidina poezije ne postoji ništa i nevažno je čime se i sa „koliko upornosti kite njeni/ rubovi“. Pravoj pesmi pripada trajanje jer je, uprkos ograničenjima, sposobna da dotakne nepoznato i neotkriveno, da se približi „smislu smisla“. Sumnja je put do istine, posumnjati mogu oni koji učvršćuju veru. Put između ništavila i života je nađen. Poezija je taj put jer, „Dole na dnu strpljive svete vode/ koren drveta života poezije sačuvao je obilja/ vatre i zemlje i kiseoničnog vazduha“. Tako poezija Zorana M. Mandića u zbirci *Bog u prodavnici ogledala* neprekidno u uzlaznoj liniji, zaoštrava i učvršćuje opsesivne teme prisutne u srpskoj i evropskoj književnosti, ispisuje luk od platonističke večne ideje do savremene duhovnosti i nudi utočište i spas od surove stvarnosti.